

**Великий інтелігент і знавець давньої літератури:
сторінки життєвої і наукової біографії Микити Кириловича Боженка**

Робота виконана у ВНУ імені Лесі Українки

У статті простежується життєва й наукова біографія доцента кафедри української літератури Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки Микити Кириловича Боженка, який близько сорока років свого життя віддав науково-педагогічній діяльності в Луцьку.

Ключові слова: людина, особистість, викладач, давня література.

Семенюк Л. С. Великий інтелігент и знаток древней литературы: страницы биографии Никиты Кирилловича Боженка

В статье рассматривается жизненная и научная биография доцента кафедры украинской литературы Луцкого государственного педагогического института имени Лесии Украинки Никиты Кирилловича Боженка, который около сорока лет своей жизни отдал научно-педагогической деятельности в Луцке.

Ключевые слова: человек, личность, преподаватель, древняя литература.

Semenyuk L. S. Great Intellectual and Expert on the Ancient Literature: Mykyta Kyrylovych Bozhenko's Life and Scientific Biography Pages

The article runs about the life and scientific biography of the senior lecturer of Ukrainian Literature Faculty of Lesia Ukrainka Lutsk State Pedagogical Institute, Mykyta Kyrylovycha Bozhenko, who dedicated about forty years of his life to scientific and pedagogical activities in Lutsk.

Key words: human being, personality, teacher, ancient literature.

„Патріарх! Король Лір!” – цими словами незабутнього Олесь Гончара хочеться охарактеризувати людину, з якою мені пощастило спілкуватися впродовж десятка років в статусі студентки і колеги, – доцента кафедри української літератури Луцького державного педагогічного інституту **Микиту Кириловича Боженка**. Це була унікальна особистість, інтелігентна, порядна людина, майстер своєї справи. Нам, студентам-першокурсникам другої половини 80-х, він завжди здавався таким поважним, архаїчно-величним і разом з тим – делікатним та вимогливим у ставленні до всього. І це насправді було так. Залюблений у свій предмет – давню українську літературу – він зумів і нам передати це почуття шанобливого, мало не побожного ставлення до старовини.

Лекції і практичні заняття Микити Кириловича були особливими. Він викладав свій предмет так, щоб студенти запам'ятали не набір подій і фактів, а те, що творить особливий антураж давніх текстів – фабули, притчі, сентенції, „вічні” образи, словесну гру. На практичних заняттях намагався навчити уважного, прискіпливого, майже архівного ставлення до пам'яток. Пригадую, як ми робили свої перші переклади великих уривків текстів із давньоруської на сучасну українську мову, як старанно конспектували критичну літературу, як досліджували художність давніх творів. У такий спосіб Микита Кирилович навчав нас бути уважними до старовини, до художнього слова наших далеких предків, до всього, що складає наші духовні скарби.

З того часу минуло більше двох десятків років. Пішло з життя чимало наших учителів. Не стало і Микити Кириловича. Доля розпорядилася так, що я ось уже понад десять років викладаю в університеті курс давньої української літератури. По цей час зберігаю зошити з конспектами свого наставника, товстий зошит для практичних занять, старанно списаний мною від першої до останньої сторінки. Звертаюся до пожовклих від часу аркушів, щоб повчитися ретельності, послідовності, методичній вправності Микити Кириловича. Як шкода, що конспект не здатний зберігати той дух і настрій, який панував на заняттях з давньої літератури. Воістину, це був дух шанобливого, залюбленого ставлення до предмету. Микита Кирилович справді „смакував” отими смисловими і словесними знахідками, які він вишукував у давніх текстах і якими ділився з нами. І хоча якось у приватній розмові зі мною він зізнався, що більше любив викладати літературу шевченківського періоду, всім своїм учням він запам'ятався насамперед як великий знавець давньої літератури і справжній інтелігент з аристократичними манерами. Таким був і таким закарбувався в нашій пам'яті світлий образ цієї людини.

У студентські роки ми мало знали про свого наставника. Якось не прийнято було вивчати чужу біографію. Знали лише, що він зі Східної України, воював на фронтах Другої світової війни, мав нагороди, разом із дружиною виростив доньку, яка здобула освіту філолога, хоч і не пішла батьковим

шляхом. І ось тепер є прекрасна нагода полистати сторінки життєвої і наукової біографії цієї унікальної особистості.

Микита Кирилович Боженко прожив довге і насичене життя. Народився 1 жовтня 1918 року в с. Ново-Михайлівка Мар'янського району Донецької області у родині селян. У 1926 році батько переїздить на роботу на шахту „10-Біс” поблизу Донецька, куди перевозить усю сім'ю. У Донецьку закінчив у 1937 році середню школу, потім – короткотермінові курси вчителів V – VII класів. З січня 1938 року працював учителем української мови і літератури в Волоновахській середній школі № 24. В серпні 1938 року вступив на I курс Сталінського (Донецького) педагогічного інституту на літературний факультет (відділення української мови і літератури). За сумісництвом працював учителем української мови і літератури в СШ № 78 м. Донецька. До початку Великої Вітчизняної війни закінчив три курси, і в липні 1941 року був мобілізований до лав Радянської армії.

З грудня 1941 року брав участь у Великій Вітчизняній війні на фронтах: Брянському (1941-1942 рр.), Волховському, Ленінградському (1943-1944 рр.), Карельському і 3-му Білоруському (1944-1945 рр.), а з вересня 1945 року – у війні з Японією на I-му Далекосхідному фронті. Служив у важкій самохідній артилерії. За бойові заслуги нагороджений урядовими нагородами – медалями „За от вагу” і „За боевые заслуги”, „За оборону Советского Заполярья”, «За взятие Кениксберга», «За победу над Германией», «За победу над Японией».

У грудні 1945 року був демобілізований у званні сержанта запасу і повернувся в Донецьк, де продовжив навчання в Донецькому педагогічному інституті, перерване війною.

У січні 1947 року закінчив Донецький педагогічний інститут за спеціальністю „Учитель української мови і літератури” і був призначений на роботу в середню школу № 3 м. Донецька, де працював учителем української мови і літератури 8-9 класів до серпня 1951 року. З вересня 1951 року почав працювати старшим викладачем на кафедрі української літератури в Донецькому педагогічному інституті, але невдовзі, у жовтні цього ж року, за

розпорядженням Міністерства освіти України був направлений на роботу в Румунську Народну Республіку для надання педагогічної і методичної допомоги учителям українських шкіл Румунії. Працював учителем української мови і літератури Українського ліцею і медичної школи м. Сигет. У серпні 1953 року повернувся із закордонного відрядження і приступив до роботи на посаді старшого викладача кафедри української літератури в Сталінському (Донецькому) педагогічному інституті. Читав курси: український фольклор, давня українська література, українська література XIX – XX ст. і вступ до літературознавства.

У 1955-1958 рр. склав кандидатські іспити у Київському державному університеті імені Т. Шевченка („Діалектичний і історичний матеріалізм” – відмінно, „Українська література (загальний курс)” – відмінно, „Англійська мова” – задовільно, „Російська література (радянський період)” – відмінно).

У липні 1958 року був звільнений з роботи в Донецькому педінституті через скорочення штатів і перейшов на роботу в середню школу робітничої молоді (СШРС) № 8 м. Донецька. У жовтні 1958 року був зарахований до аспірантури при Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР без відриву від виробництва за спеціальністю „Український фольклор”, яку закінчив у 1960 році.

З 1 вересня 1959 року розпочав трудову діяльність у Луцькому педагогічному інституті імені Лесі Українки спочатку на посаді асистента, а з січня 1963 року – старшого викладача кафедри української мови і літератури історико-філологічного факультету. У характеристиці за підписом ректора інституту Д. Цимбалука сказано, що Боженко М. К. „До своїх обов’язків відноситься сумлінно, наполегливо працює над курсом давньої української літератури та дитячої літератури і викладає їх студентам дохідливо, на належному ідейно-теоретичному і методичному рівні” (взято з архівної справи).

Перші статті, присвячені ювілеям Г. Сковороди, С. Тудора, С.Васильченка, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ’яненка та інших, а також критичні відгуки про творчість тогочасних письменників Донеччини

опублікував 50-х рр. у місцевих періодичних виданнях (газети „Радянська Донеччина”, „Социалистический Донбасс”).

З початку 60-х років з’являються три його наукові статті в республіканських журналах:

Народне слово в драматургії Олександра Корнійчука (ж. „Жовтень”. – 1960. – № 9. – С. 127 – 134).

Місце народної творчості в становленні української радянської драматургії (ж. „Народна творчість та етнографія”. – 1961. – № 3. – С. 42-49).

Фольклор у драматургії (ж. „Література в школі”. – 1961. – № 6. – С. 23-30).

Виступав з доповідями на звітно-наукових сесіях педінституту і республіканських конференціях.

Кандидатську дисертацію на тему „Фольклорні джерела української радянської драматургії (довоєнний період)” захистив у грудні 1962 року в Інституті літератури АН УРСР.

У липні 1964 року переведений на посаду доцента кафедри української мови і літератури, а в березні 1966 року рішенням ВАК йому присвоєне вчене звання доцента цієї кафедри. Брав активну участь у громадській роботі інституту. Працював заступником секретаря партійного бюро історико-філологічного факультету, виконував обов’язки вченого секретаря Ради інституту. У лютому 1965 року обраний народним засідателем Луцького міського суду.

Друкує статті у місцевій газеті „Радянська Волинь”:

Художник великої прози (до 125-ліття від дня народження І. Нечуя-Левицького // Радянська Волинь, 1963, 24 листопада.

Слово нашої землячки (Леся Українка про Ольгу Кобилянську // Радянська Волинь, 1963, 27 листопада.

М. Коцюбинський і Західна Україна // Радянська Волинь, 1964, 16 вересня.

Великий літописець людяного (до 100-ліття з дня народження М. М. Коцюбинського) // Радянська Волинь, 1964, 18 вересня.

Упродовж 1964 – 1974 років М. К. Боженко читав лекційні курси і проводив практичні заняття з давньої української літератури на I і II курсах українського відділу історико-філологічного факультету та з дитячої літератури на IV курсі педагогічного факультету; читав лекційні курси з історії української літератури XIX ст. на I курсі історичного відділу історико-філологічного факультету та з української дитячої літератури на III курсі українського відділу цього ж факультету, дожовтневої української літератури на історичному факультеті; вів спецсемінари на тему „Українська радянська драматургія” на IV курсі стаціонарного відділу та V курсі заочного відділу історико-філологічного факультету; у 1974 році розробив і вів новий спецсемінар на тему „Мотиви дружби народів в українській радянській літературі” (на IV курсі стаціонарного відділу та V курсі заочного відділу); щороку керував практикою та написанням курсових робіт студентів українського відділу історико-філологічного факультету.

Працював над монографією „Розвиток жанру драматичної поеми в українській літературі” (зібрав матеріали і викінчив 1-й розділ монографії, на основі якого написав і опублікував статтю „Драматичні поеми Лесі Українки” в журналі „Українська мова і література в школі” (1966. – № 9. – С. 10-16).

Працював над шевченківською тематикою. До 150-річчя від дня народження Т. Шевченка підготував і прочитав на міжвузівській конференції в Черкасах реферат на тему „Поетика балад Т. Шевченка”, на основі якого пізніше написав статтю під тією ж назвою і опублікував її в журналі „Українська мова і література в школі” (1965. – № 3. – С. 11-16). На Шевченківську тематику написав і опублікував у 1966 році науково-методичний посібник для вчителів „Балади Т. Г. Шевченка і вивчення їх у школі” (К.: вид-во „Радянська школа”, 1966. – 64 с.).

З питань давньої української літератури працював над творчістю Т. Г. Сковороди і опублікував статтю „Байки Г. С. Сковороди” в журналі „Українська мова і література в школі” (1970. – № 7. – С. 8-12).

Крім цього, опублікував ряд статей про життя і літературну діяльність українських письменників у газеті „Радянська Волинь”.

Керував літературознавчим гуртком, на якому за 5 років було заслухано й обговорено близько 50-ти доповідей різноманітної тематики. На гуртку проводилися також огляди літературних журналів та новинок художньої літератури.

Упродовж багатьох років керував проблемною групою студентів I курсу „Ідея визвольної боротьби в давній українській літературі” і щорічно готував доповідачів на студентські наукові конференції в рамках Днів науки.

У 1966-1967 рр. розробив і прочитав для вчителів 11-х класів цикл лекцій на тему „Новинки радянської дитячої літератури”.

Читав лекції для студентів з історії української дожовтневої і радянської драматургії та театру та лекції на шевченківську тематику для громадськості міста. До ювілеїв Лесі Українки та Г. Сковороди для студентів і громадськості міста були прочитані лекції „Леся Українка – славна дочка українського народу”, „Г. С. Сковорода – видатний гуманіст і просвітитель”.

У 1974 році завершив дослідження на тему „Розвиток жанру драматичної поеми в українській літературі” і розпочав роботу над монографією „Поетичний синтаксис „Кобзаря” Т. Г. Шевченка в теоретико-літературному освітленні”. Опублікував наукову статтю „Про вивчення жанрової специфіки твору” у журналі „Українська мова і література в школі” за 1967 рік, № 9 (с. 15-19) та підготував до друку статті:

М. Черемшина – майстер художньої деталі // Українська мова і література в школі. – 1977. – № 4. – С. 25-29.

Поетичний синтаксис та ритміка роману Ю. Яновського „Вершники” // Українське літературознавство. Міжвідомчий збірник.

Українська сатира на сучасному ідеологічному фронті // Українська мова і література в школі.

Народна казка в українській радянській драматургії // Народна творчість та етнографія. – 1979. – № 6. – С. 64 – 70.

Програма з української літератури для школи молодого педагога.

Займався громадською роботою. Виконував обов'язки куратора академічної групи на заочному відділенні. Як член художньої ради Волинського обласного музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка брав участь в обговоренні і прийомі вистав.

Систематично читав лекції для студентів, учнів середніх шкіл, керував практикою студентів, для робітників заводів, працівників установ, колгоспників області на теми: „Радянська сатира в боротьбі з буржуазною ідеологією і пережитками минулого”, „Традиції демократичної сатири минулого в творчості сучасних українських письменників-сатириків”, „Григорій Сковорода як поет і філософ”. Брав участь у виїзних методологічних семінарах по лінії товариства „Знання”, у святкуванні визначних дат (І. Федорова, Марка Вовчка, М. Коцюбинського, Лесі Українки), у проведенні літературних вечорів.

На кафедрі української літератури Микита Кирилович Боженко працював до серпня 1998 року. Помер 7 липня 2005 року.

Як педагог і науковець Микита Кирилович Боженко заклав основи вивчення курсу „Давня українська література” в Луцькому державному педагогічному інституті, пізніше – Волинському державному університеті імені Лесі Українки. Це справді був викладач академічного рівня, фахівець своєї справи, заняття якого були завжди найвищої проби. Науково-педагогічний досвід Микити Кириловича намагаюся використовувати у власній викладацькій діяльності, завжди пам'ятаючи уроки мудрості свого наставника.

Література

1. Публікації науково-педагогічних працівників Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки. Бібліографічний покажчик. – Луцьк, 1980. – С. 54-55.